

REFERENCES

- Katashov, 2001* – Katashov A. I. Pedagogichni osnovy rozvytku innovatsiynogo osvithnyogo seredovyscha suchasnogo litseyu : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 «Zagalna pedagogika ta istoriya pedagogiky» / A. I. Katashov. – Lugans'k, 2001. – 22 s.
- Kudria, 2012* – Kudria M. M. Pedagogichni zasady zberezheniya natsionalnoyi identychnosti vyschoyi osvity Ukrainy v konteksti globalizatsiyi : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 «Zagalna pedagogika ta istoriya pedagogiky» / Zhytomyr, 2012. – 20 s.
- Kuzmina, 1990* – Kuzmina N. V. Proffesionalizm lichnosti pryepodavatyelya i mastyera proizvodstvynnogo obucheniya / N. V. Kuzmina. – M. : Vyssh. Shkola, 1990. – 117 s.
- Maslov, 2007* – Maslov K. I. «Obrazovatelynaya sryeda»: osnovnyye podkhody k opryedyeleniyu ponyatiya / K. I. Maslov // Sintez : nauch.-teor. i prakt. zhurnal Kubanskogo otdyeleniya Rossiyskogo filosofskogo obschystva pri RAN. – 2007. № 2 (16). – S. 129–139.
- Meng, 2000* – Meng T. V. Obrazovatelynaya sryeda kak usloviye sozdaniya patrioticheski-nastroyennogo molodogo pokolyeniya : materyaly V Myezhdunar. nauch.-praktich. Konf. / T. V. Meng. – M. : IP RAN; Yekatyerinburg: Dyelovaya kniga, 2000. – 320 s.
- Panchenko, 2011* – Panchenko L. F. Teoretyko-metodologichni zasady rozvytku informatsiyno-osvithnyogo seredovyscha universytetu : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya doktora ped. nauk : spets. 13.00.10 «Informatsiyno-kommunikatsiyni tekhnologiyi v osviti» / L. F. Panchenko. – Lugansk, 2011. 46 s.
- Yasvin, 2001* – Yasvin V. A. Obrazovatelynaya sryeda: ot modelirovaniya k proektirovaniyu / V. A. Yasvin. – M. : Smysl, 2001. – 365 s.

Надійшла до друку 24.07.2014.

УДК 378.6:37]:001(477)»60/80»

Ганна Лебединець

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І
НАУКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ У
60-80-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ**

У статті розкриті тенденції розвитку педагогічної освіти і науки як у середній загальноосвітній школі так і у вищих навчальних закладах України у 60-80-х роках ХХ століття. Показано, що саме ці роки насичені подіями величезного історичного значення і характеризуються нестійкими тенденціями в суспільно-політичному та соціально-економічному житті країни, обумовлені впровадженням обов'язкової середньої освіти. Проаналізовано організацію

науково-дослідницької діяльності у вищих навчальних закладах та розвиток фундаментальних досліджень у вищих навчальних закладах України другої половини ХХ століття. Охарактеризовано безцінний вклад видатних українських педагогів у наукове дослідження педагогічних проблем. Зазначено, що важливим завданням у галузі народної освіти у 60-ті роки було здійснення в країні загальної обов'язкової середньої освіти, удосконалення навчального процесу і виховання учнів. Розвиток освіти характеризувався пошуками більш досконалих форм, термінів навчання та його змістовного наповнення. Долаючи труднощі, повільно, але неухильно наукова педагогіка ставала на шлях демократизації. Всупереч компартиійній системі, яка ще досить міцно самозберігалася, внести свіжу, творчу думку у педагогічні технології прагнули як науковці, так і передові освітяни – вчителі та викладачі вищих навчальних закладів України. Кардинальні перетворення в суспільстві у 80-ті рр. ХХ століття створили реальні передумови для оновлення системи освіти, демократизації й гуманізації школи. Перейшов у стадію активної дії механізм розвитку школи; виявилось, що його рушійні сили знаходяться у творчості вчителів, їхній інноваційній діяльності, що відбилася у створенні шкіл нового типу, у розробці та введенні елементів нового змісту освіти, нових освітніх технологій, зміцненні зв'язків школи з наукою, зверненні до педагогічного досвіду. У 80-ті рр. ХХ століття особливо гостро виявилася суперечність між традиційним рівнем реалізації діяльності вчителя та новими потребами школи й суспільства у вчителів-новаторів з творчим науково-педагогічним мисленням, у зв'язку з цим зароджується новаторський рух педагогіки співпраці. Ця педагогіка народилася під час зустрічей учителів-однородуців як напрям, протилежний авторитарно-імперативній педагогіці.

Ключові слова: тенденції, народна освіта, гуманістична мораль, обов'язкова освіта, реформування, наукові дослідження, традиції, ціннісні орієнтації.

В статье раскрыты тенденции развития педагогического образования и науки как в средней общеобразовательной школе так и в высших учебных заведениях Украины в 60-80-х годах ХХ столетия. Показано, что именно эти годы насыщены событиями огромного исторического значения и характеризуются неустойчивыми тенденциями в общественно-политической и социально-экономической жизни страны, обусловленные введением обязательного среднего образования. Проанализирована организация научно-исследовательской деятельности в высших учебных заведениях и развитие фундаментальных исследований в высших учебных заведениях Украины второй половины ХХ века. Охарактеризовано бесценный вклад выдающихся украинских педагогов в научное исследование педагогических проблем. Отмечено, что важной задачей в области народного образования в 60-е годы было осуществление в стране всеобщего обязательного среднего образования, совершенствование учебного процесса и воспитания учащихся. Развитие образования характеризовалось поисками более совершенных форм, сроков обучения и его содержательного наполнения. Преодолевая трудности, медленно, но неуклонно научная педагогика становилась на путь демократизации. Вопреки компартиийной системе, которая еще достаточно прочно самосохранялась, внести свежую, творческую мысль в педагогические технологии стремились как ученые, так и передовые педагоги-учителя и преподаватели высших учебных заведений Украины. Кардинальные преобразования в обществе в 80-е годы ХХ века создали реальные предпосылки для

обновления системы образования, демократизации и гуманизации школы. Перешел в стадию активного действия механизм развития школы; оказалось, что его движущие силы находятся в творчестве учителей, их инновационной деятельности, которая отразилась в создании школ нового типа, в разработке и введении элементов нового содержания образования, новых образовательных технологий, укреплении связей школы с наукой, обращении к педагогическому опыту. В 80-е годы XX века особенно остро выявилось противоречие между традиционным уровнем реализации деятельности учителя и новыми потребностями школы и общества в учителях-новаторах с творческим научно-педагогическим мышлением, в связи с этим зарождается новаторское движение педагогики сотрудничества. Эта педагогика родилась во время встреч учителей-единомышленников как направление, противоположное авторитарно-императивной педагогике.

Ключевые слова: тенденции, народное образование, гуманистическая мораль, обязательное образование, реформирование, научные исследования, традиции, ценностные ориентации.

The article reveals trends in the development of teacher education and science both in secondary school and in higher education establishments in Ukraine in 60-80 of the twentieth century. It is shown that these years are repleted with events of great historical significance and characterized by unsustainable trends in political, social and economic life of the country conforming to the implementation of compulsory secondary education. This article analyzes the organization of research work in higher education establishments and the development of basic research in higher educational institutions of Ukraine in the second half of XX century. Invaluable contributions of outstanding Ukrainian teachers in the scientific study of educational problems are defined in the article. Noted that an important task in the field of public education in the 60s was the implementation of the country's universal, compulsory secondary education, curriculum enhancement and education of students. Development of education characterized by the search for better forms, periods of study and its substantive content. Overcoming difficulties, slowly but steadily scientific pedagogy became the path of democratization. Contrary to the communist party system, which is still sufficiently strong self-perpetuating, make a fresh, creative thinking in educational technology sought to both scientists and advanced teachers-teachers and teachers of higher educational institutions of Ukraine. Radical transformation of society in the 80 years of the twentieth century have created real prerequisites for the upgrade of the education system, democratization and humanization of the school. Entered the stage of the mechanism of action of the active development of the school; it turned out that his driving forces are in the work of teachers, their innovation, which is reflected in the creation of new types of schools, the development and introduction of elements of the new curriculum, new educational technologies, strengthening ties with the school science teaching experience to handle. In the 80 years of the twentieth century revealed particularly acute contradiction between the conventional implementation of the teacher and the new needs of the school and the community in innovative teachers with research and teaching creative thinking in this regard arises innovative movement pedagogy of cooperation. This pedagogy was born during a meeting of like-minded teachers as a direction opposite to the authoritarian and peremptory pedagogy.

Key words: trends, public education, humanistic morality, compulsory education, reform, research studies, traditions, values.

Постановка проблеми. Однією з гострих проблем, що намагається вирішити педагогічна освіта і наука у 60-80-х роках ХХ століття є їх тенденції розвитку у вищих навчальних закладах України. Серед чисельних завдань досліджуваного періоду, одне із найголовніших це розбудова національної системи освіти, оскільки саме через неї відбувається процес оволодіння досягненнями вітчизняної та світової науки. Наука й освіта покликані позитивно впливати на розвиток національної економіки, визначати її конкурентоспроможність і рівень життя населення країни. В умовах ринкової економіки акцент робиться на людські ресурси, інтелектуальний потенціал вищої школи сучасного світу, який здатний забезпечити суспільство інноваціями та інформацією, що в постіндустріальних умовах стали рушієм наукових перетворень. Загострення протиріч між вимогами науково-технічного прогресу, його кадровим і матеріально-технічним забезпеченням об'єктивно стимулює розвиток науки, активізує наукову і громадську думку.

Одним із дієвих шляхів реформування науки є критичне осмислення накопиченого вітчизняного досвіду організації науково-дослідницької діяльності у вищих навчальних закладах, про наявність якого свідчить аналіз численних праць українських вчених другої половини ХХ століття. У зв'язку з цим актуальним є розвиток фундаментальних досліджень у вищих навчальних закладах України другої половини ХХ століття та залучення до них викладачів і студентів, які результатами своєї дослідницької праці посилять роль науки та забезпечать високу ефективність і конкурентоздатність наукової продукції, що зумовить суттєві зміни в організації науково-дослідницької діяльності сучасних вищих навчальних закладів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Недооцінка вузівської науки керівництвом держави привела до недостатньої уваги до неї з боку дослідників, які, переважно, вивчали досягнення академічних та галузевих науково-дослідних інститутів. Винятком можна вважати роботи О. Дуліби та І. Біка, які присвячені виключно проблемам вищої школи.

Так, у монографії Д. Пащенка «Генезис гуманістичних ідей у педагогіці» [Пащенко, 2001] автором здійснено стислий аналіз педагогічного доробку українських науковців другої половини ХХ століття: І. Беха, О. Вишневського, М. Гузика, І. Жадана, О. Захарченка, І. Зязюна, П. Ігнатенка, Т. Клиненка, Н. Косаревої, Г. Костюка, С. Логачевської, В. Оржеховської, В. Поплужного, В. Шаталова та ін.

Праця «Українська педагогіка в персоналіях», авторами якої є Н. Антонєць, Л. Березівська, О. Сухомлинська присвячена педагогам України ХХ століття. У цій праці вперше найбільш повно представлені творчі біографії й науковий доробок педагогів науковців і практиків, організаторів педагогічної науки досліджуваного нами періоду А. Бондара, О. Захаренка, А. Зільберштейна, Г. Костюка, М. Ніжинського, В. Оніщука, В. Помагайби, О. Руська, І. Синиці, М. Стельмаховича, Б. Ступарика та ін.

Крім названих праць, до використаних джерел ми відносимо роботи Л. Вовк, Д. Герцюка, Л. Задорожної, С. Золотухіної, О. Курка, М. Левківського, М. Мельничука, О. Микитюка, М. Мосіяшенко, А. Растригіної, О. Савченко, П. Сікорського, І. Сисоєвої, І. Соколової, О. Сухомлинської, Д. Федоренка, в яких розглядаються різні аспекти розвитку української педагогічної науки другої половини ХХ століття. Крім того виявлено, що частина праць про розвиток наукових педагогічних досліджень аналізувалася в окремих монографічних та дисертаційних роботах таких як: монографіях В. Курило «Освіта та педагогічна думка Східноукраїнського регіону у ХХ столітті» (2000) О. Адаменко «Розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині ХХ століття (1950-2000рр.)» (2006) та В. Майбороди «Вища педагогічна освіта в Україні» (1992) присвячені розвитку вищої педагогічної школи в республіці, «Методологічні засади педагогічного дослідження» (2013). В дисертації В. Капелюшного «Історіографія розвитку науки та її зв'язків з промисловим виробництвом на Україні в 50-ті та 80-ті роки (практика парторганізацій)» (1991) наведено аналіз праць науковців, які розкривають роль вищих закладів освіти України в розвитку науки в 50-80-х роках ХХ століття.

У кандидатських дисертаціях Н. Брехунєць, Ю. Легуна, В. Сидорчука, К. Мельника, Ю. Рарога, О. Мартиненко та інших проаналізовані наукові праці, в яких розкривається участь вищих навчальних закладів республіки в розвитку науки, у підготовці наукових кадрів.

У колективній монографії за редакцією А. Бойко «22 видатних українських педагогів. Персоналії в історії національної педагогіки» (2004) зроблено аналіз педагогічної спадщини 20-ти видатних українських науковців, у тому числі Г. Костюка і В. Сухомлинського, творчість яких прийшлася на другу половину ХХ століття.

Один із розділів докторської дисертації В. Курила присвячений дослідженню особливостей розвитку педагогічної думки Східноукраїнського регіону та визначенню внеску науковців регіону в розвиток вітчизняної педагогічної науки у ХХ століття.

Мета написання статті. Вище зазначений науковий доробок лише фрагментарно вказує на окремі аспекти вивчення даної проблеми, тому за мету нашої статті ставимо розкриття основних тенденцій розвитку педагогічної освіти і науки у вищих навчальних закладах України у 60-80-х роках ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. 1960–1980 рр. насичені подіями величезного історичного значення (хрущовська відлига, «перебудова») і характеризуються нестійкими тенденціями в суспільно-політичному та соціально-економічному житті країни.

На початку 60-х років було прийнято програму щодо зміцнення гуманістичної моралі в усіх членів нашого суспільства, викладену в Моральному кодексі будівника комунізму. Система народної освіти, як і практично всі галузі економіки й соціального життя, зазнали серйозного реформування. Структури влади були зацікавлені в покращанні освіти, тому в освіті, вихованні, педагогічній науці було досягнуто значних результатів. Політична відлига сприяла відновленню колишніх гуманістичних і демократичних традицій. У педагогічній теорії й практиці відбулась поступова зміна ціннісних орієнтацій – з панівної суспільної установки на особистісну орієнтацію. Цей напрям отримав назву «нове педагогічне мислення» [Артемова, 2006: с.327].

В літературі, як історичній так і публіцистичній, даний період отримав образну назву «застій». Проте дана назва не зовсім точно відображає процеси, що відбувалися в Україні в ці часи, оскільки період «застою» не передбачав припинення розвитку країни.

В цей час в економіці та культурі спостерігалися як пікові підйоми, так і глибинні кризові ситуації. Ця нестабільність відбивалась на всій соціальній галузі, й впливала на школу, і на професійну діяльність учителів, то стимулюючи, то стримуючи ініціативу, науковий пошук.

Важливим завданням у галузі народної освіти у 60-ті роки було здійснення в країні загальної обов'язкової середньої освіти, удосконалення навчального процесу і виховання учнів. Розвиток освіти характеризувався пошуками більш досконалих форм, термінів навчання та його змістовного наповнення. Долаючи труднощі, повільно, але неухильно наукова педагогіка ставала на шлях демократизації. Всупереч компартійній системі, яка ще досить міцно

самозберігалася, внести свіжу, творчу думку у педагогічні технології прагнули як науковці, так і передові освітяни – вчителі та викладачі вищих навчальних закладів України. У 1960 році на 12 кафедрах працювали 73 викладачі, з них 27 мали наукові ступені кандидатів наук і вчені звання доцентів [Лобода, 2008: с.48].

У 60-ті роки в науку приходить нове покоління науково-методичних фахівців, яке своїм науковим доробком (за 60-ті роки силами науковців інституту видано 17 томів «Наукових записок», опубліковано близько тисячі праць загальним обсягом 1,2 тисячі друкованих аркушів) заявляє про ґрунтовність проведених досліджень і започатковує розвиток кількох наукових шкіл в Україні.

На зазначений період припадає діяльність видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського дослідження якого, та його теоретичні висновки, особистий досвід роботи з дітьми, літературна спадщина є безцінним вкладом у вітчизняну педагогічну науку.

З 1960 років наукові дослідження очолив Науково-дослідний інститут дошкільного виховання в системі Академії педагогічних наук СРСР, яким керував відомий психолог Олександр Запорожець. Він разом з науковцями створює наукову платформу для програм та методичних розробок з дошкільного виховання, які на той час були вкрай необхідними.

Суттєво вплинув на практику роботи школи науковий доробок Григорія Костюка та його психологічної школи. Великим досягненням у розвитку педагогічної і психологічної науки на Україні є видання підручників з психології для педвузів за його редакцією. Науковцями цього періоду розроблено понад 40 методичних і наочних посібників, опубліковано десятки статей, які допомагали педагогам у практичній роботі та сприяли підвищенню їхньої фахової майстерності.

У поліпшенні науково-педагогічних досліджень велике значення мали постанови ЦК КПРС і Ради міністрів СРСР «Про заходи до поліпшення підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів» (1961 р.) та «Про дальший розвиток науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах» (1964 р.).

1966 рік характеризувався внесенням часткових змін до законодавства про школу, а також прийняттям постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо подальшого вдосконалення роботи середньої загальноосвітньої школи», що стосувалася запровадження у країні до 1970 року загальної обов'язкової

середньої освіти, яка б відповідала тогочасному розвитку науки, техніки, культури і розробки нових навчальних планів та програм; створення матеріально технічної бази підготовки кадрів.

Українська педагогіка цього періоду посідає одне з провідних місць в СРСР. У 1970 році приймають новий Статут середньої загальноосвітньої школи, згідно якому випускники восьмирічних шкіл могли продовжити освіту в загальноосвітніх десятирічних школах. Згідно прийнятим постанові та Статуту, особлива увага приділялась питанням змісту і методам навчання, удосконаленню навчально-виховного процесу, позакласної і позашкільної роботи, яка повинна враховувати інтереси та бажання школярів.

На виконання цієї постанови та Статуту, в школі запроваджується кабінетна система навчання, вводяться розвивальні форми й методи: програмоване, проблемне навчання, дослідницький метод, запроваджується ефективно використання ТЗН, кіно, радіо і телебачення.

Період 70-х років характеризується черговим сплеском інтересу до педагогічної публіцистики, суттєвий внесок у розвиток якої зробили радянські вчені-публіцисти Є. Лазебник, Д. Заславський, П. Прохоров, М. Черепанов. Відновлюється видання педагогічних журналів, з'являються республіканські теоретичні педагогічні видання, набувають педагогічної спрямованості науково-популярні журнали. Педагогічна думка різко активізувалась. У педагогічних виданнях з'явилась велика кількість робіт учених-педагогів і психологів. Значний вклад в наукове дослідження педагогічних проблем зробили і українські вчені-психологи, зокрема професори К. Костюк, О. Раєвський, П. Зінченко та ін. Великим досягненням у розвитку педагогічної і психологічної науки на Україні є видання підручників з психології для педвузів за редакцією Г. Костюка. Перед працівниками педагогічної науки республіки стоять особливо великі завдання у розв'язанні таких важливих суспільних і педагогічних проблем, як визначення змісту і обсягу освіти учнів радянської школи, формування їх наукового світогляду, поєднання навчання і виховання в єдиному педагогічному процесі, визначення виховного значення окремих навчальних предметів, соціального середовища і сім'ї у вихованні дітей і молоді, поліпшення позакласної і позашкільної роботи з учнями, робота піонерських і комсомольських організацій у школі, підготовка і перепідготовка педагогічних кадрів та ін. На виконання завдань, що стоять перед педагогічно наукою, і спрямовується увага Міністерства освіти УРСР, Міністерства вищої і середньої

спеціальної освіти УРСР, науково-дослідних інститутів педагогіки і психології УРСР, кафедр педагогічних наук університетів і педагогічних інститутів, органів народної освіти, шкіл і радянського вчительства [Гриценко, 1966: с.253].

Науково-дослідні інститути педагогіки і психології УРСР, кафедри педагогічних наук університетів і педінститутів, обласні інститути удосконалення кваліфікації учителів своєчасно і кваліфіковано відповідали на важливі питання життя школи, вивчали, узагальнювали і впроваджували в практику передовий педагогічний досвід.

70-ті роки характеризуються формальними розмовами про особливу роль учителя в суспільстві, що розходилися з дійсністю, у якій професіоналізму, особистим якостям, творчій активності відводилася другорядна роль. Головними ж були – лояльність влади, якій було необхідно налагодити систему управління найактивнішою й освіченішою верствою населення – інтелігенцією, а в її межах – учительством.

Насправді двадцятиріччя брежнєвського правління стало періодом застою в економіці й усіх сферах суспільного життя. Якщо символом «хрущовської епохи» була реформа, то в нових умовах символом стали консерватизм, прагнення до стабілізації, закріплення досягнутих параметрів, згладжування очевидних суперечностей. Разом з економічною кризою в країні почала відчуватися криза ідеологічна. «Фактично склалася ситуація, коли ідеали комуністичного виховання перестали відповідати реальним прагненням людей». Виховання комуністичної моральності в школі перестало підкріплюватися особистісними цінностями й потребами, що реально існували в суспільстві. Виникло явище так званої «подвійної моралі» [Гриценко, 1966: с.253]. Школа залишалася до останнього оплотом соціалістичних цінностей, але й вона не могла стримати натиск настроїв, що зароджувався в суспільстві.

У 1972 році була прийнята постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді і подальший розвиток загальної школи», яка відіграла вирішальну роль у деградації українського шкільництва. Будучи запопадливими перед начальством, керівні органи народної освіти України зобов'язали підпорядковане їм учительство забезпечити в республіці обов'язкову середню освіту. Не маючи належної матеріальної навчальної бази, працюючи за застарілими консервативними догматичними програмами, формами та методами навчання, безправний учитель змушений був робити встигаючими і

тих, хто не хотів учитися в старших класах. Атестат про середню освіту втратив свою цінність, серед учнів та педагогів зросли аморальність, пристосуванство [Лушников, 1994].

«Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту» (1973 р.) закріплювали досягнення унітарної системи освіти. Цей документ, як і попередні, зобов'язав школу формувати у молодого покоління марксистсько-ленінський світогляд, виховувати соціалістичний інтернаціоналізм, радянський патріотизм і готовність до захисту соціалістичної Вітчизни.

Законодавство вимагало здійснювати виховання учнів тільки в дусі морального кодексу будівників комунізму. Школа продовжувала залишатися в складі шкільництва СРСР, навчання в якому здійснювалося за антиукраїнськими навчальними планами і програмами на території всієї імперії. В українській школі не залишалось місця для вільнодумства. Завданнями не передбачалося формування національної свідомості, любові до рідної землі, Батьківщини.

Розпочався шалений наступ на здобутки української культури, освіти, науки. Школу перетворили у засіб геноциду проти українців, її головним завданням стала русифікація корінного населення, спотворення його національного світогляду, свідомості, характеру, відлучення від традицій, звичаїв. Така державна політика призвела до формування у молоді національного нігілізму, зневаги до рідної мови, культури рідного народу [Лобода, 2008: с. 48].

Проте, як стверджує А. Лушников, завжди були педагоги, які в межах комуністичної ідеології, лише формально дотримуючись «правил гри», знаходили ті справжні цінності, яким слідували, чесно виконуючи свій професійний, моральний, людський обов'язок, як це робили до них багато поколінь вітчизняних педагогів. А. Лушников висуває таку гіпотезу розвитку гуманних тенденцій в освіті: «Не маючи можливості проявити себе й свою індивідуальність у підприємстві, суспільній і творчій діяльності, багато хто прагнув зробити це в освіті, духовному житті, де контроль над «розумом» утруднений, а часом і неможливий. Спрацьовував закон реалізації особистістю своїх можливостей» [Лушников, 1994].

Так у педагогіку 70-х рр. вступив рух новаторів, досвід яких був зустрінутий спочатку в «багнеті» й лише в насмішку названий «новаторським». Проте ім'я прижилося, позначивши такі якості в учителя, як творче ставлення до дійсності, висока професійна майстерність, віра в оптимістичну перспективу розвитку дитини,

опора на її кращі якості, індивідуальний підхід, здатність захистити дитину тощо [*Пригожій, 1992: с. 57*].

Кардинальні перетворення в суспільстві у 80-ті рр. ХХ століття створили реальні передумови для оновлення системи освіти, демократизації й гуманізації школи. Перейшов у стадію активної дії механізм розвитку школи; виявилось, що його рушійні сили знаходяться у творчості вчителів, їхній інноваційній діяльності, що відбилася у створенні шкіл нового типу, у розробці та введенні елементів нового змісту освіти, нових освітніх технологій, зміцненні зв'язків школи з наукою, зверненні до педагогічного досвіду. У 80-ті рр. ХХ століття особливо гостро виявилася суперечність між традиційним рівнем реалізації діяльності вчителя та новими потребами школи й суспільства у вчителів-новаторів з творчим науково-педагогічним мисленням, у зв'язку з цим зароджується новаторський рух педагогіки співпраці. Ця педагогіка народилася під час зустрічей учителів-одномудців як напрям, протилежний авторитарно-імперативній педагогіці. У першій зустрічі брали участь В. Шаталов, С. Лисенкова, Є. Ільїн, І. Волков, М. Щетинін, Б. Нікітін, Ш. Амонашвілі, В. Матвеев, С. Соловейчик та ін. Саме тоді ними була прийнята формула, що відобразила загальний настрій педагогів-новаторів, – педагогіка співпраці. М. Скаткін писав: «Досвід учителів-новаторів – це відкрита система, що постійно вдосконалюється й спирається на досягнення психолого-педагогічної школи та шкільної практики, така, що творчо розвиває ідеї класичної й радянської педагогіки. Творча діяльність учителя передбачає свободу вибору варіанта педагогічного рішення, новизну пошуку, якісно відрізняється від нормативно поставлених заданих установок» [*Пригожій, 1992: с. 57; Скаткін, 1980*].

Досвід донецького педагога В. Шаталова визнається провідним і основоположним у педагогіці співпраці як ученими, так і самими новаторами. Йому вдалося не тільки розробити свою методіку, але й спільно з колегами широко її апробувати, оформити в систему. Серед педагогів вона отримала назву «метод Шаталова» [*Шаталов, 1990*].

На вищу школу покладалися завдання готувати висококваліфікованих спеціалістів, виконувати науково-дослідні роботи, створювати підручники та навчальні посібники, вести підготовку науково-педагогічних кадрів.

Висновки. У розробку багатьох аспектів педагогічної науки за даний період (1960-1980 рр.) значний внесок зробили праці психологів, педагогів, методистів А. Алексюка, А. Бондаря,

С. Гончаренка, І. Зязюна, І. Єременка, Г. Костюка, В. Мадзігона, О. Мазуркевича, В. Онищука, О. Савченко, О. Скрипченка, В. Смалю, В. Сухомлинського, І. Синиці, В. Шаталова, М. Ярмаченка та ін. Українські вчені по-новому розглядали проблеми психології навчання, сутності та ролі принципів і методів навчання у дидактиці, структури уроку, змісту освіти, здійснювали пошуки ефективних шляхів розвитку пізнавальної самостійності учнів у навчанні, досліджували історію вітчизняного шкільництва. Їх педагогічна спадщина та педагогічний досвід 1960-1980 років підготували прорив у вдосконалення освітнього простору нашого часу.

Перспективи подальшого дослідження тенденцій розвитку педагогічної освіти і науки в Україні вбачаємо і в інші історичні періоди.

ЛІТЕРАТУРА

- Артемова, 2006* – Артемова Л. В. Історія педагогіки України / Л. В. Артемова– К.: Либідь, 2006. С.327- 332.
- Гриценко, 1966* – Гриценко М. С. Нариси з історії школи в Українській РСР (1917-1965) / М. С. Гриценко– К.: Рад. школа, 1966. С.253-254.
- Лобода, 2008* – Лобода С. М. Новаторський пошук учителів в умовах стагнації суспільства (1960 – 1990 рр.) / С. М. Лобода // Зб. наук. праць Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія Педагогіка. 2. 2008. С.48-62.
- Лушников, 1994* – Лушников А. М. История педагогіки / А. М. Лушников – Екатеринбург, 1994. – 368 с.
- Любар, 2006* – Любар О. О. Історія української школи і педагогіки. Навчальний посібник / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко – К.: Знання, 2006. – 447с.
- Пашенко, 2001* – Пашенко Д. І. Генезис гуманістичних ідей у педагогіці: монографія / Д. І. Пашенко. – К.: Науков. світ, 2001. – 278 с.
- Пригожий, 1992: с. 57* – Пригожий А. И. Учитель-новатор (Социально-педагогический аспект): Деп. в ОЦНИ Школа и педагогика. 10.02.92. № 17-92. – С. 57-82.
- Скаткин, 1980* – Скаткин М. Н. Школа и всестороннее развитие детей: кн. для учителя./ М. Н. Скаткин – М.: Просвещение, 1980. – 144 с.
- Шаталов, 1990* – Шаталов В. Ф. Точка опоры: Организационные основы экспериментальных исследований / В. Ф Шаталов. – Мн.: Изд-во Университетское, 1990. – 224 с.

REFERENCES

- Artemova, 2006* – Artemova L. V. Istoriiia pedahohiky Ukrainy / Artemova L. V. – K.: Lybid, 2006. S.327-332.
- Hrytsenko, 1966* – Hrytsenko M. S. Narysy z istorii shkoly v Ukrainskii RSR (1917-1965) / Hrytsenko M. S. – K.: Rad. shkola, 1966. S.253-254.
- Loboda, 2008* – Loboda S. M. Novatorskyi poshuk uchyteliv v umovakh stahnatsii suspilstva (1960 – 1990 rr.) / Loboda S. M. // Zb. nauk. prats Melitopolskoho

- derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriiia Pedahohika. – 2. 2008.- S.48-62.
- Lushnykov, 1994* – Lushnykov A. M. Ystoryia pedahohiky / Lushnykov A. M. – Ekaterynburh, 1994. – 368 s.
- Liubar, 2006* – Liubar O. O. Istoriia ukrainskoi shkoly i pedahohiky. Navchalnyi posibnyk / Liubar O. O., Stelmakhovych M. H., Fedorenko D. T. K.: Znannia, 2006. – 447s.
- Pashchenko, 2001* – Pashchenko D. I. Henezys humanistychnykh idei u pedahohitsi: monohrafiia / Pashchenko D. I. – K.: Naukov. svit, 2001. – 278 s.
- Pryhozhyi, 1992:* – Pryhozhyi A. Y. Uchytel-novator (Sotsyalno-pedahohycheskyi aspekt): Dep. v OTsNY Shkola y pedahohyka. 10.02.92. № 17-92. – S. 57-82.
- Skatkyn, 1980* – Skatkyn M. N. Shkola y vsestoronnee razvytye detei: kn. dlia uchytelia./ Skatkyn M. N. – M.: Prosveshchene, 1980. – 144 s.
- Shatalov, 1990* – Shatalov V. F. Tochka opory: Orhanyzatsyonnye osnovy eksperymentalnykh yssledovanyi / Shatalov V. F. – Mn.: Yzd-vo Unyversytetskoe, 1990. – 224 s.

Надійшла до друку 04.07.2014.

УДК 378.091.2:004.9

Ольга Леганькова

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРЫ И СОДЕРЖАНИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИХ КОМПЛЕКСОВ ДЛЯ ВЫСШЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

У статті представлено актуальність розробки електронних освітніх ресурсів для вищої педагогічної освіти в контексті сучасних змін соціокультурної ситуації. Подано обґрунтування поняття електронних навчально-методичних комплексів на підставі «Положення про електронний навчально-методичний комплекс із дисциплін для вищих навчальних закладів Республіки Білорусь». Показано необхідність систематизації наявних напрацювань щодо створення електронних навчально-методичних комплексів, формування єдиного підходу до окреслення його компонентів, визначення загальної термінологічної бази та вимог до змістового наповнення модулів. Проаналізовано характерні ознаки навчально-методичних комплексів як засобу розвитку особистості студента. Описано характеристику типової структури електронних навчально-методичних комплексів. Дано порівняння понять «навчальний модуль», «модуль електронного навчально-методичного комплексу». У структурі електронного навчально-методичного комплексу представлені: довідково-інформаційний модуль, контрольньо-діагностичний модуль, інтерактивний модуль. Розкрито зміст і